

DIGNITAT, RESPECTE I UNA MICA DE CIÈNCIA

Article publicat a La Font del Diàleg

setembre de 2009

Kant afirmava que només les persones són dignes de respecte. És certa, però, aquesta afirmació? No hi ha “coses” que són també dignes de respecte i, per tant, subjectes de respecte? No fa gaire temps vaig assistir a la presentació del llibre « El respeto o la mirada atenta » (Gedisa-2006). L'autor, el filòsof Josep M. Esquirol, diu que, “quan parlem de dignitat substantivem quelcom que, en principi, requereix complementació, però que se sobreentén: té dignitat l'ésser que requereix el tracte més curós, l'ésser valuós en si mateix que no pot ser menyspreat ni utilitzat com un simple mitjà”. Esquirol, en el seu llibre, tracta de demostrar que l'essencial del respecte ve donat per la “mirada”, que hi ha persones i coses que han d'ésser respectades, que són dignes de respecte.” A través d'aquesta expressió advertim que el respecte és una actitud ètica que ens vincula directament amb les coses, amb el món.

Segons Kant, la dignitat humana es fonamenta en l'autonomia, en la capacitat de cada ésser humà per a donar-se a si mateix les normes i decidir per si mateix. Kant distingeix entre la persona com a fi en si mateixa i les coses com a fins relatius. Per a ell la dignitat és un valor invariable propi de les persones; les coses tenen un preu, que és un valor fluctuant. La dignitat d'una persona és independent del seu estatus social, ja que aquest és variable. En canvi, Esquirol afirma que hom és capaç de respectar coses i situacions independentment de la seva vinculació amb l'humà. Segons ell “aquesta ampliació és molt important per al món actual que, tan condicionat com està per la tecnociència, requereix una ètica que no s'ocupi tan sols de les relacions interpersonals”.

Per Esquirol la “mirada atenta” implica respecte. Si ens aturem a pensar en situacions reals, estarem d'acord amb ell. Què sentim, sinó, quan contemplem un vellet, un infant, un savi, o bé una flor o un paisatge bell? No estaria bé, o seria molt difícil, establir categories de respecte. Esquirol, conscient d'aquesta incongruència, proposa indicar alguns aspectes o trets que apareixen en situacions on s'hi dóna el respecte o que hi estan relacionades. Aquests aspectes són: “fragilitat”, “cosmicitat” i “secret”. Diu que “molt del que mereix respecte té molt a veure amb el que pot expressar-se amb aquestes paraules, encara que no solament amb elles”. Per qüestions obvies d'espai no podem repassar, ni tant sols superficialment, aquests tres aspectes o termes que poden suggerir respecte. Esquirol considera, per exemple, com a fràgils o vulnerables algunes institucions o la mateixa democràcia. Pot ser, i ho és, fràgil o vulnerable una empresa, que mereix respecte quan a compleix amb els seus fins socials de donar servei, creant treball i riquesa. És fràgil la mateixa vida humana, que no és exclusiva del nou nat sinó que ens acompanya tota la vida.

“Què hem de dir de la fragilitat del nostre petit món anomenat Terra?” es pregunta Esquirol. I es refereix a les declaracions coincidents dels astronautes al transmetre les seves

emocionants experiències en percebre des de l'espai la "bellesa, petitesa i fragilitat" de la Terra. Afirmar que, malgrat tot, "s'imposa el reconeixement d'aquest planeta com a llar: petita i fràgil. Conseqüentment, digne de respecte. En aquest punt, Esquirol fa reiterades referències a la teoria Gaia.

Respecte aquesta teoria recomano, entre d'altres, la lectura o consulta del llibre del seu autor "Homenaje a Gaia"(editorial Laetoli-2005), James Lovelock. L'autor en qüestió, explica al llarg del que és la seva pròpia autobiografia, com va intuir, i després formular, la teoria que la Terra controla la seva superfície i la seva atmosfera per a fer possible que el medi ambient sigui benigne per a la vida. El nom de "Gaia" li va proposar el seu amic i premi Nobel de Literatura William Golding, en raó que es refereix a la Gaia mitològica, la deessa grega de la Terra. L'autoregulació de la biosfera terrestre és el fenomen que permet la vida al nostre planeta. Lovelock, a més de desenvolupar aquesta teoria, va dissenyar aparells per a la mesura de l'entropia a la biosfera de la Terra i d'altres planetes. L'entropia (desordre) és el fenomen físic que confirma, o no, aquesta autoregulació. En base a aquestes mesures assegura, per exemple, que a Mart no hi ha vida, tal i com l'entenen nosaltres. La teoria Gaia, avui en dia, està gairebé acceptada per tots els científics. Va ser objecte de molts atacs i discussions, en part a causa de la personalitat i personalisme de Lovelock, que no ve al cas descriure ara. Alguns grups ecologistes l'han emprada com a bandera per a denunciar l'alteració d'alguns recursos naturals que poden afectar l'autoregulació isostèrica, amenaçant a la llarga (o no tant) la vida a la Terra. Entre l'home i la Terra també hi ha una interrelació i ambdós són dignes de respecte.

Tornant a Josep M. Esquirol, i recordant que és filòsof, quan parla de la relació del respecte amb la cosmicitat ("cosmos" vol dir ordre), diu: "A la cura de l'ànima se l'anomenava també "filosofia". Per això abans que una sèrie de teories i sistemes explicatius de la realitat, cal entendre la filosofia com una manera d'orientar la nostra vida, d'ordenar-la, de fer-la més harmònica ... Com podem assolir una vida justa i harmoniosa?" Podríem també parlar d'una vida digna ".Finalment, Esquirol assegura que "la humilitat porta al respecte..., el respecte està en la base de la responsabilitat i l'ètica del respecte és font de llibertat". Podríem acabar dient que: a més humilitat, més respecte, més responsabilitat, més llibertat, més dignitat.

Josep Mª Boixareu